

# **Slutrapport för projektet: Att vara inlåst: barn i tvångsbehandling och berättandets praktik**

*Projektansvarig: Mats Börjesson, professor, Barn och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.*

*Medsökande: Anna Gradin Franzén, Fil.dr, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.*

## **Populärvetenskaplig sammanfattning**

Under det senaste decenniet har Statens institutionsstyrelse bjudit in tvångsvårdade barn och unga att berätta om sina liv i en skriftserie. Projektets syfte är att, utifrån narrativ och diskursiv teori och metod, studera detta berättande.

Tidigare forskning finns om hur kriminella kommer att upphöra med ett tidigare kriminellt liv, bland annat genom att uppta alternativa identiteter så som t.ex. familjefar, eller god anställd. Man har också visat att upphörande med brottslighet inte är något som sker plötsligt och definitivt utan sker i en process där individen växlar mellan upphörande och kriminella aktiviteter en period innan den nya identiteten som icke-kriminell blir mer beständig. Forskning har också visat att en viktig aspekt av att kunna lämna den kriminella identiteten, och därmed de kriminella handlingarna, är att individen resonerar kring sin tidigare kriminella livsstil och beskriver den som icke-önskvärd och moraliskt förkastligt. Däremot finns det få studier av hur unga personer som kan befinna sig i ett tidigt skede av upphörande processen resonerar kring sina tidigare handlingar. Därför fokuserar denna studie på hur ungdomarna i tvångsvård på SiS särskilda ungdomshem berättar om sina vägar in i brottslighet samt hur vi kan förstå dessa berättelser som en del av en potentiell process där ungdomarna är på väg att upphöra med brottslighet. Projektet knyter an till forskningsfälten narrativ kriminologi, vändpunktsforskning samt forskning om upphörande av brottslighet.

## Arbetet som har gjorts

### *Data*

Projektet har finansierats av Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Data består av de antologier som getts ut i skriftserien SiS unga berättar. I skriftserien har SiS uppmuntrat omhändertagna unga att skriva texter, ofta relaterat till deras situation på ungdomshemmet. SiS har publicerat alla bidrag som kommit in, utan att redigera eller censurera dem. Samlingen består för närvarande av 11 antologier, utgivna mellan åren 2003 och 2015, med bidrag från runt 1000 unga. Sammanlagt består samlingen av ca 1700 sidor text. I genomsnitt har det varit 90 ungdomar som bidragit med texter varje år, vilket motsvarar ca 10 % av de som intas för tvångsvård varje år.

### *Analysarbete*

Med hjälp av de tilldelade projektmedlen har ett omfattande analysarbete utförts av 10 antologier, sammanlagt ca 1700 boksidor. Analysarbetet har bestått av 4 steg. Först lästes texterna i sin helhet och en första grovsortering av dem gjordes där berättelse av livshistoriakaraktär identifierades. Därefter lästes dessa utvalda texter flera gånger och kodades utifrån återkommande kategorier relaterat studiens frågeställningar rörande vägar in i och ut ur kriminalitet, identitet, samt upplevelser av att vara i tvångsbehandling. Efter detta steg kunde vi skissera upp tre teman som vi vill gå vidare med i analysarbetet och som kan generera tre artiklar dessa teman är:

- Narrativa vändpunkter in i brottslighet.
- Vilka alternativa identitetspositioner, andra än kriminella, är möjliga för unga i tvångsbehandling att uppta.
- Beskrivningar av upplevelser av att vara i tvångsbehandling.

Vi bestämde oss för att börja arbeta vidare med det första artikeltemat. Det tredje analyssteget blev därmed att identifiera olika berättelser om vändpunkter in i brottslighet och hur dessa är knutna till narrativt identitetsarbete. Detta innebär ett detaljerat analysarbete där vi studerar narrativens uppbyggnad i detalj. Ytterligare en viktig aspekt av detta analysarbete har inneburit inläsning av tidigare forskning och relevant teori, och i vårt analysarbete har vi ständigt rört oss mellan det empiriska materialet och tidigare forskning/teori.

### *Preliminära resultat*

De vändpunkter som ungdomarna själva berättar om kan grovt sett delas in i tre kategorier: (i) *uppväxtförhållande/problem inom familjen*, (ii) *problematiske skolgång/mobbning*, samt (iii) *bristande samhällsstöd*. Inom den första kategorin, *uppväxtförhållanden/problem inom familjen*, finns berättelser om ungdomar som föds in i en svår situation, ofta finns missbruksproblem och kriminalitet i familjen under hela uppväxten och flera berättar om att de själva har blivit misshandlade eller sett andra i familjen bli misshandlade vid upprepade tillfällen. Ytterligare en vanlig berättelse är om att föräldrarna skiljer sig, och när det kommer en ny förälder (oftast moderns nya partner) så eskalerar problemen i familjen och sammanfaller ofta med problem i skolan, "dåliga vänner," droganvändning och kriminalitet. Ytterligare en berättelse är om att födas in i ett socialt sammanhang där droger och kriminalitet är vardag, och att i stort sett alla omkring ungdomen väljer detta sätt att leva i brist på andra möjligheter.

Inom kategorin *problematiske skolgång/mobbning* beskriver ungdomarna att deras problem har sitt ursprung i skolan. Flera berättar om att de har varit mobbade eller utsatta på olika sätt av både andra elever och av lärare. De har då valt att undvika skolan och beskriver ofta hur de därmed har börjat skolka och hamnat i ett dåligt umgänge utanför skolan vilket har lett till droganvändning och kriminalitet. En närliggande berättelse är också om att ha svårt för skoluppgifter och därför inte känna sig hemma i skolan.

I den tredje kategorin, *bristande samhällsstöd*, finns en vanligt förekommande berättelse som ibland beskrivs som den första vändpunkten mot social utsatthet, eller som en bidragande faktor i en nedåtgående spiral. Det handlar om samhällsinsatser som är menade att hjälpa men som istället startar, eller ökar ungdomens problem. Många berättar om att de har blivit omhändertagna av samhället i en tidig ålder, men att de av olika anledningar inte har blivit hjälpta. Det handlar om olika instanser som fosterhem, familjehem, hvb-hem och ungdomshem där ungdomarna har vantrivts, eller inte fått den hjälp de upplevt sig behöva. En del beskriver att de önskar att de fick mer disciplinering men många berättar om att de känt sig maktlösa och missbehandlade. En mycket vanlig berättelse är den om korta vistelser och många flyttar mellan olika hem och vårdinstanser och hur detta bidragit till att deras mående försämrats över tid. En del ungdomar lägger en del av ansvaret för detta på sig själva (att de till exempel försvårat för personalen genom att fly eller undvika kontakt med personal) medan andra uttrycker frustration över och förlägger mer ansvar på samhällsinsatserna och personalen de mött.

### *Textproduktion och seminariebehandling*

Vi har hittills producerat ett utkast till en artikel (bifogas slutrapporten) som vi planerar att skicka in för peer-review i en internationell tidskrift under hösten 2016. Artikelutkastet har också presenterats och diskuterats vid det högre seminariet vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. Vi har även blivit accepterade till att presentera artikeln vid the 2016 American Society of Criminology Meeting i New Orleans i november (accepterat konferensabstract bifogas slutrapporten). Utöver detta finns planer för att producera minst en till artikel om alternativa identitetspositioner för unga i tvångsbehandling, och för denna artikel är redan en del av analysarbetet utfört (se avsnitt om analys).